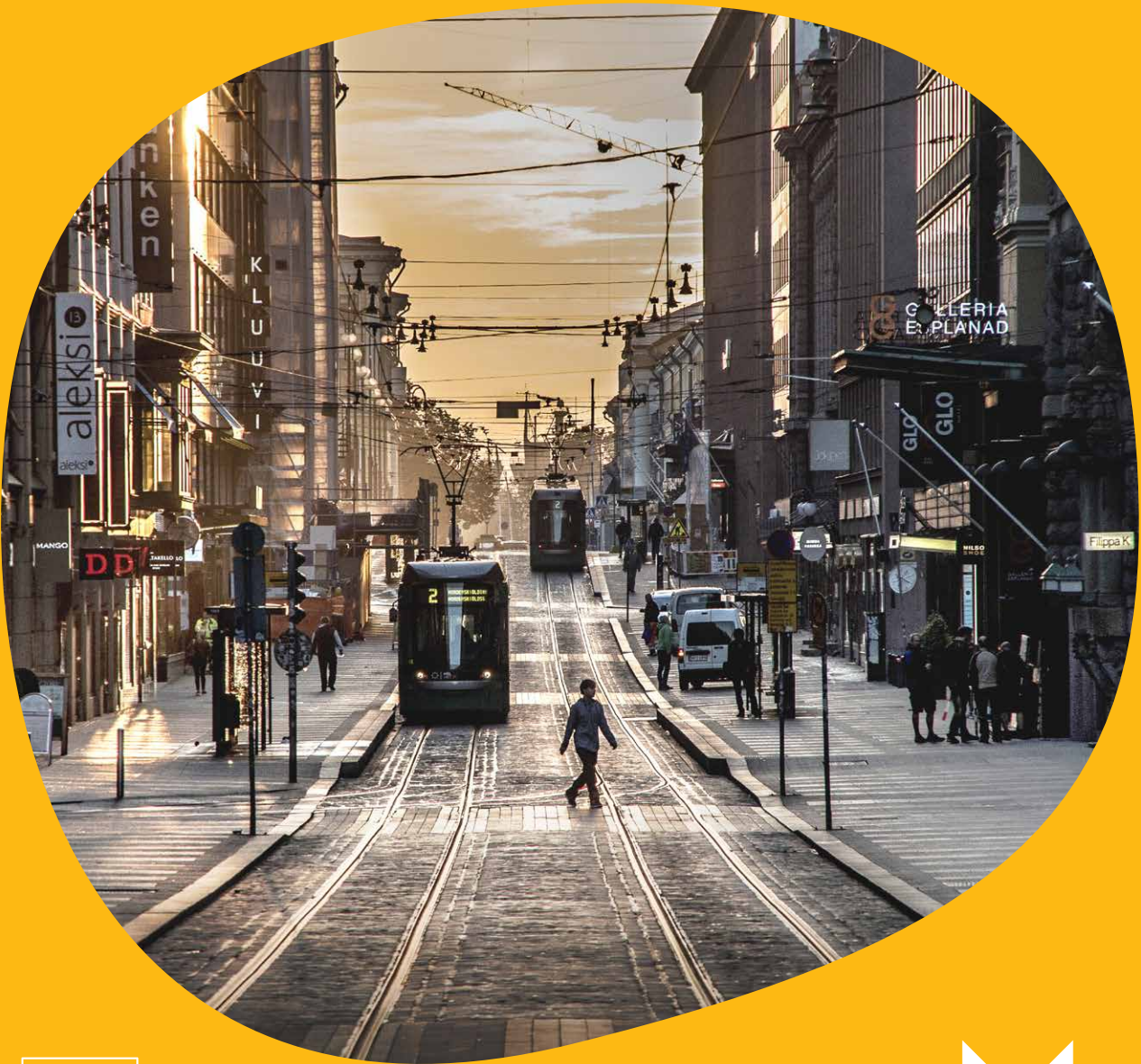

HELSINGIN KAUPUNKITILAOHJE

VISIO

Kaupunkitilaohje-työryhmän loppuraportti
31.12.2014

HELSINGIN
KAUPUNKITILAOHJE

Julkaisija: Helsingin kaupungin rakennusvirasto

Teksti ja toimitus: Arkkitehtuuriosaston suunnittelutoimisto

Valokuvat: Ismo Laulainen sekä s.5 ja s.20 valokuvat Visit Helsinki / Helsingin Markkinointi Oy, s.15 valokuva Pia Salmi, s.18 valokuva Juhana Konttinen ja s.17 valokuva rakennusvirasto

Graafinen suunnittelu: Ari Kujala, WSP Oy

Kannen kuva: Ismo Laulainen

HELSINGIN KAUPUNKITILAOHJE

VISIO Kaupunkitilaohje-työryhmän loppuraportti
31.12.2014

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	8
2	TEHTÄVÄN SISÄLTÖ	10
2.1	Aloite	10
2.2	Toimeksianto ja työryhmä	11
2.3	Laadinnan valmistelu	11
2.4	Käytössä olevia ohjeita	12
2.4.1	<i>Valtakunnalliset ohjeet</i>	12
2.4.2	<i>Helsingin kaupungin ohjeet</i>	12
3	TAVOITTEET KAUPUNKITILAOHJEELLE	13
3.1	Yleiset tavoitteet	13
3.2	Osatavoitteet	15
3.2.1	<i>Kustannustehokkuus</i>	15
3.2.2	<i>Elinkeinoelämän menestyminen ja investointien houkuttelevuus</i>	15
3.2.3	<i>Ympäristöarvojen huomioon ottaminen</i>	16
3.2.4	<i>Ohjeen velvoittavuus</i>	16
4	HELSINKI-ILMEEN ALUSTAVA MÄÄRITTELY	17
4.1	Hyvä julkinen kaupunkitila	17
4.2	Helsinki-ilmeen osatekijät	18
5	JOHTOPÄÄTÖS JA EHDOTUKSET JATKOTOIMENPITEIKSI	20
5.1	Johtopäätökset	20
5.2	Kaupunkitilaohjetyöryhmän ehdotukset jatkotoimenpiteiksi	21

ESIPUHE

Julkinen kaupunkitila on asemakaavassa määritelty katu-, katuaukio-, tori-, puisto-, virkistys- tai liikennealue tai muu yleisessä käytössä oleva, oleskeluun tarkoitettu ulkotila.

Hyvä kaupunki on kaunis, toimiva ja tasa-arvoinen, terveellinen ja turvallinen. Hyvällä kaupungilla on oma luonteensa ja ulkoinen hahmonsä, siis miellyttäväksi koettava kaupunkimiljöönä. Kaupunkimiljöö muodostuu kaupunkitilasta ja siihen liittyvistä toiminnoista.

Helsinki on Suomen pääkaupunki. Helsingin seudulla on noin 1,4 miljoonaa asukasta, ja se on 740 000 työpaikkaa käsittävän talousalueen keskus. Helsinki on poikkeava pääkaupunki eurooppalaisten pääkaupunkien joukossa, sillä Helsinki on perustettu ja rakennettu pääkaupungiksi.

Pääkaupungin asukasmäärä on kasvanut lähes yhtäjaksoisesti 200 vuotta. Helsinkiä rakennetaan vilkkaammin kuin koskaan. Uusiin kaupunginosaan tulee asuntoja, toimitiloja, kouluja, puistoja, ulkoilureittejä ja katuja. Helsingin tavoitteena on rakentaa laadukkaita alueita, joilla viihdytään niin vapaa-aikana kuin työssäkin.

Samanaikaisesti vanhat, eri vuosikymmenillä rakentuneet alueet ja niiden olemassa olevat julkiset ulkotilat ovat peruskorjauksen tarpeessa. Täydennysrakentaminen olemassa olevan kaupunkirakenteen sisällä asettaa myös uusia vaatimuksia julkiselle kaupunkitilalle.

Kaupunginjohtaja päätti 13.2.2013 asettaa kaupunkitilaohjeryhmän, jonka tehtävänä on kaupunkitilaohjeen laatiminen. Tässä kaupunkitilaohjeryhmän laatimassa raportissa kerrotaan kaupunkitilan ohjeistuksen nykytilanne Helsingissä ja esitetään tavoitteet kaupunkitilaohjeen laatimiselle. Raportissa kuvataan myös vuoden 2014 aikana tehdyistä yhteissuunnittelun työpajoista ja kyselyistä saadut ensimmäiset laatuksiteerit Helsinki-ilmeelle. Lopuksi esitetään ehdotus siitä, kuinka itse kaupunkitilaohje tulevaisuudessa laaditaan.

Kaupunkitilaohjeessa määritetään julkisessa tilassa käytettävät kaupunkirakentamisen elementit, jotka yhdessä arkkitehtuurin kanssa muodostavat mielikuvan alueen tyylistä ja laadusta. Julkisen tilan roolia kaupungin kilpailukyvyn osatekijänä ei ole syytä vähätellä. Laadukas, mahdollisimman esteettinen ja yhtenäinen visuaalinen ilme ja hallinnassa oleva kokonaisvaikutelma on kuin onnistunut yritysokuva ja brändi. Hyvä kaupunkiympäristö on lisäksi aina toimivaa ja turvallista.

Kaupunkitilaohje on yhteinen sopimus, jota noudattamalla Helsingin ilmettä ja identiteettiä vahvistetaan ja otetaan huomioon kaupunkiympäristön laatu ja kustannukset. Siinä määritellään mm. kaikille käyttäjille sopivat, esteettiset ja toimivat ratkaisut, kalusteet ja varusteet, jotka tukevat mahdollisimman hyvin julkisille alueille asetettuja tavoitteita. Tavoitteena on vahvistaa kaupungin identiteettiä. Valmis kaupunkitilaohje toimii helsinkiläisen kaupunkiympäristön käsikirjana ja edesauttaa hyvän kaupunkiympäristön suunnittelua, rakentamista ja ylläpitoa niin, että se huomioi myös kaupunkitilan väliaikaisen käytön ja tapahtumat.

Helsingissä 31.12.2014

Raimo K. Saarinen
puheenjohtaja
kaupungininsinööri, rakennusvirasto

Mikko Aho
virastopäällikkö
kaupunkisuunnitteluvirasto

Risto Harjanne
toimitusjohtaja
Helen Sähköverkko Oy

Lauri Jääskeläinen
virastopäällikkö
rakennusvalvontavirasto

Timo Laitinen
tekninen johtaja
Helsingin Satama-liikelaitos

Artturi Lähdetie
kehittämispäällikkö
liikennelaitos-liikelaitos

Saila Machere
yksikön päällikkö
kaupunginkanslia

Timo Martiskainen
toimitusjohtaja
rakentamispalvelu

Anssi Rauramo
liikuntajohtaja
liikuntavirasto

Marko Riipinen
johtaja
Helsingin Energia-liikelaitos

Jaakko Stauffer
virastopäällikkö
kiinteistövirasto

Ville Uusi-Rauva
liikennesuunnittelija
Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä

1. JOHDANTO

Kaupunkitilaohjeeseen kootaan Helsingin julkisia alueita koskevat ohjeet helposti eri tahojen käytettäväksi. Kaupunkitilaohje on yhteinen sopimus ja tahtotila julkisten ulkotilojen ilmeestä ja laadutasosta. Helsingin ohjeiden mukaan toteutettu kaupunkitila on laadukas ja ratkaisut ovat meillä käytössä hyväksi havaittuja.

Ohjeen laadinnan valmistelu aloitettiin vuonna 2013. Vuosina 2013–2014 koottiin olemassa olevat suunnitteluohjeet työn lähtöaineistoksi ja järjestettiin useita vuorovaikutteisia työpajoja sekä internetkyselyitä.

Kaupunkitilaohje ei koske maankäyttöä, kaavoitusta eikä liikennesuunnittelua, jotka rakentamisen ohella määrittelevät alueen identiteetin ja ominaispiirteet.

Yleisten alueiden käytettävyys ja laatu koskevat kaikkia kaupunkilaisia ja vierailijoita sekä virastoja ja päättäjiä. Kaupunkiympäristön tulee olla turvallinen, viihtyisä ja toimiva. Lisäksi laadukas, omaleimainen ympäristö lisää kaupungin kiinnostavuutta ja vetovoimaa. Se luo arvoa kaupungille ja houkuttelee investointeihin sekä yritysten sijoittumiseen. Hyvin suunniteltu ja toteutettu ympäristö ottaa huomioon käyttäjänsä, on siisti sekä järkevästi ja kustannustehokkaasti ylläpidettävissä.

Helsingissä toimii useita eri virastoja tai liikelaitoksia, jotka tavalla tai toisella vastaavat julkisista alueista maan päällä, maan alla ja vesialueilla. Nykyisin näistä monilla on omia kaupunkitilaa koskevia tai siihen vaikuttavia ohjeita ja käytäntöjä. Ohjeet ovat osin keskenään päällekkäisiä tai puutteellisia. Ohjeiden käytettävyyden kannalta suurimpana haasteena on ohjeiden sijainti eri hallintokunnissa sekä ohjeiden yleispiirteisyys. Nykyiset valtakunnalliset ja kaupungin virastojen sekä liikelaitosten omat julkisen ulkotilan ohjeet ovat teknisluonteisia ja suuntaa antavia.

Kaupunkitilan käyttö on Helsingissä mm. internetin ja sosiaalisen median luomien yhteydenpito mahdollisuuksien avulla saanut uusia muotoja. Vuotuinen matkailijoiden määrä Helsingissä on kasvanut viime vuosina, ja uusien tutkimus on tuonut esille sen, että alueiden merkitys on koros-

tunut, kun yritykset arvioivat liiketoimintamahdollisuuksia ja sijoittumisvaihtoehtoja ja päättävät niistä. Kaiken kaikkiaan kaupunkitilaa käytetään intensiivisemmin ja monipuolisemmin kuin koskaan aikaisemmin ja kaupunkitilaan kohdistuu paljon odotuksia.

Ohjeen kohderyhmiä ovat kaikki Helsingin kaupungin virastojen ja liikelaitosten edustajat, suunnittelijat, urakoitsijat, ylläpitäjät ja päättäjät. Lisäksi ohje toimii taustatietona Helsingissä toimiville kiinteistökehittäjille, maa-alueiden omistajille, yrityksille ja kaupunkilaisille. Kaupunkitilan yhteisen ohjeistuksen tarve on noussut säännönmukaisesti esiin myös esimerkiksi kansainvälisten suunnitteluhankkeiden yhteydessä.

Monet kaupungit ympäri maailmaa ovat jo laatineet omia kaupunkitilaohjeitaan, usein Design Manual -nimisinä käsikirjoina. Näitä on kartoitettu ja käyty läpi valmisteluvaiheessa.

Lähtökohtia valmistelutyölle ovat Helsingin kaupungin strategiaohjelma 2013–2016, Helsingin kaupungin ympäristöpolitiikka ja ympäristönsuojelun osa-alueohjelmat, Helsingin kaupungin elinkeinopolitiikka, Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset sekä virastojen ja liikelaitosten omat strategiat ja ohjeet. Ohjeen laadinnassa pyritään ottamaan huomioon myös tulevan Helsingin yleiskaavan 2016 asettamat tavoitteet.

Toteutuessaan kaupunkitilaohje konkretisoi Helsingin kaupungin strategiaa monipuolisesti, ja se toimii kaupunkiympäristön laadun- ja kustannustenhallinnan työvälineenä. Ohje tukee vahvasti elinvoimaisen ja vetovoimaisen Helsingin kehittymistä ja säilymistä, sillä yleisten alueiden viimeistely ja laatutaso määrittelevät osaltaan Helsingin identiteettiä. Kaupunkitilaohjeessa esitettyjen ja Helsingissä hyväksi todettujen ratkaisujen ja elementtien käyttö vahvistaa kaupungin vetovoimaisuutta ja mahdollistaa alueelliset ominaispiirteet.

Kaupunkitilaohje ei koske maankäyttöä, kaavoitusta eikä liikennesuunnittelua, jotka rakentamisen ohella määrittelevät alueen identiteetin ja ominaispiirteet.

Helsingin kaupunkitilaohje loppuraporttiin on koottu yhteen vuorovaikutteisesti kaupunkitilaohjeen tulevilta eri käyttäjäryhmiltä saadut tulokset ohjeen käytettävyydestä, sisällöstä ja sisällön tarkkuustasosta ja määritellä alustavasti Helsinki-ilme sekä jatkotoimenpiteet ohjeen laativaksi.

2. TEHTÄVÄN SISÄLTÖ

2.1 Aloite

Rakennusvirasto esitti 5.12.2012 kaupunginjohtajalle ohjausryhmän perustamista ja sen jäsenen nimeämistä kaupunkitilaohjeen laatimistyötä varten. Perusteluna esitettiin, että kaupunkitilan näkyvien osien suunnittelun ohjeistus (mm. kallusteohje, katupäälysteitä koskevat ohjeet) on hajanaista ja vaikeasti löydettävissä. Kaupungin virastoilla on lisäksi erilaisia tavoitteita ja tarpeita kaupunkitilan käytön ja kaupunkikuvan suhteen. Selkeät yhteiset linjaukset ja toimintamallit maanpäällisten rakennelmien ja materiaalien määrittelyn ja ohjeistuksen suhteen puuttuvat.

2.2 Toimeksianto ja työryhmä

Kaupunginjohtaja päätti 13.2.2013 johtajistokäsittelyssä asettaa kaupunkitilaohjetyöryhmän (HEL 2012-012806). Sen tehtävänä on laatia periaatteet, joita käytetään työvälineenä yleisten alueiden suunnittelussa sekä kaupunkiympäristön laadun- ja kustannushallinnassa, sekä tehdä tarvittavat esitykset ohjeen käyttöön ottamisesta Helsingin kaupungin toiminnassa.

Työryhmän kokoonpano on seuraava (suluissa varajäsen):

- Puheenjohtaja: Raimo K. Saarinen, kaupungininsinööri, rakennusvirasto
- Varapuheenjohtaja: Jukka Kauto, kaupunginarkkitehti, rakennusvirasto
- Sihteeri: Pia Rantanen, suunnitteluvastaava, rakennusvirasto
- Mikko Aho, virastopäällikkö, kaupunkisuunnitteluvirasto (Olavi Veltheim, asemakaavapäällikkö, kaupunkisuunnitteluvirasto)
- Risto Harjanne, toimitusjohtaja, Helsingin Energia, Helen Sähköverkko Oy (Osmo Siirto, yksikön päällikkö, Helsingin Energia, Helen Sähköverkko Oy)

- Lauri Jääskeläinen, virastopäällikkö, rakennusvalvontavirasto (Henna Helander, yliarkkitehti, rakennusvalvontavirasto)
- Tapio Korhonen, kansliapäällikkö, kaupunginkanslia (Saila Machere, yksikön päällikkö, kaupunginkanslia)
- Aarno Ahti, osastajohtaja, 31.10.2013 saakka, nyk. Timo Laitinen, tekninen johtaja, Helsingin Satama -liikelaitos (Kimmo Mäki, satamajohtaja, Helsingin Satama -liikelaitos)
- Matti Lahdenranta, toimitusjohtaja, 30.6.2014 saakka, nyk. Artturi Lähdetie, liikennelaitos-liikelaitos
- Timo Martiskainen, toimitusjohtaja, rakentamispalvelu (Hannu Halkola, yksikönjohtaja, rakentamispalvelu)
- Anssi Rauramo, liikuntajohtaja, liikuntavirasto (Antti Salaterä, suunnittelupäällikkö, liikuntavirasto)
- Marko Riipinen, johtaja, Helsingin Energia -liikelaitos (Sami Aiho, kiinteistöpäällikkö, Helsingin Energia -liikelaitos kesään 2014 saakka)
- Jaakko Stauffer, virastopäällikkö, kiinteistövirasto (Pekka Saarinen, tonttiasiamies, kiinteistövirasto)
- Veera Laiterä (ent. Laine), ryhmäpäällikkö, Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä (äitiyslomalla) / Ville Uusi-Rauva, liikennesuunnittelija (äitiysloman sijainen).

Kaupunkitilaohjetyöryhmä päätti ensimmäisessä kokouksessaan esittää hankkeen ohjausryhmän perustamista. Ohjausryhmän tehtävänä on ollut huolehtia organisaatioissaan hankkeesta ja hankkeeseen liittyvien selvitysten tiedottamisesta sekä asiantuntijahenkilöresurssien käytettävyydestä ohjeen laadinnan aikana. Ohjausryhmässä on työryhmässä olevien organisaatioiden lisäksi edustus Helsingin seudun ympäristöpalveluista, tukkutorilta, kaupunginmuseosta, taidemuseosta ja ympäristökeskuksesta.

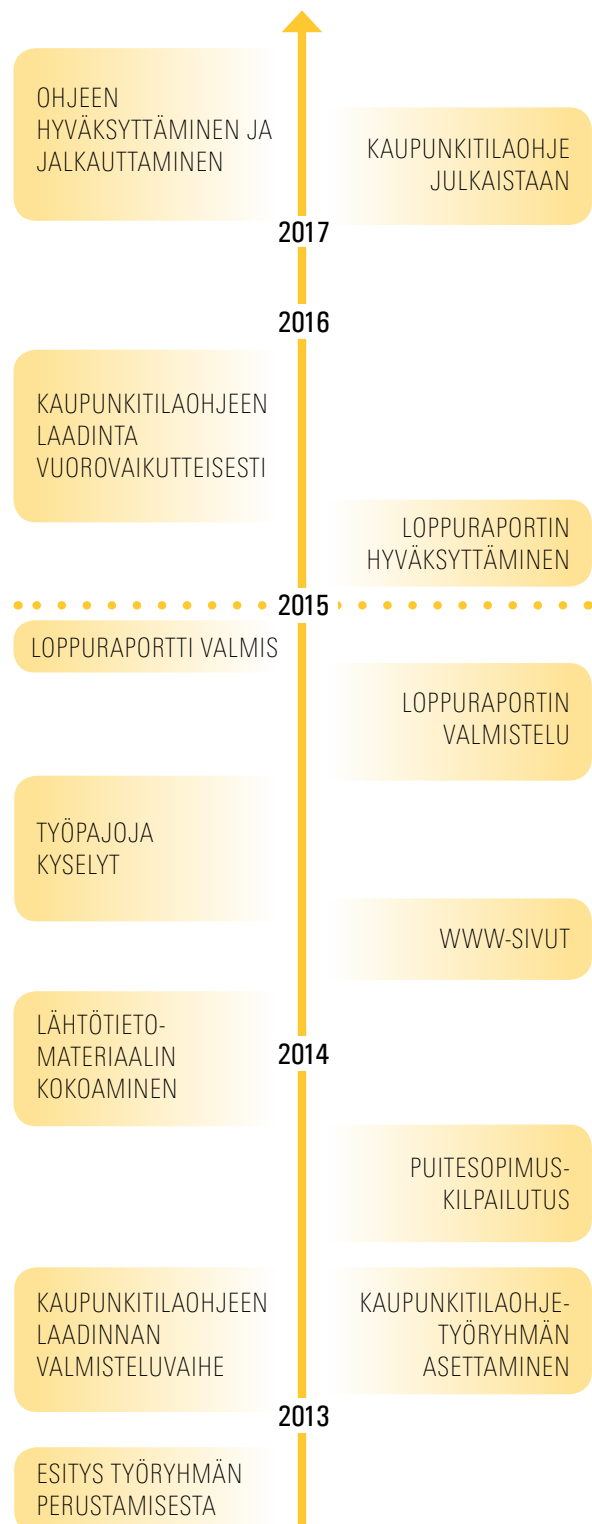
2.3 Laadinnan valmistelu

Kaupunkitilaohjeen valmistelu käynnistyi vuonna 2013 konsulttitoimistojen valinnalla puitesopimusjärjestelyyn. Projekti jaettiin kahteen osaan, joista toinen koski muotoilua ja konseptointia ja toinen yleisten alueiden suunnittelua. Molempiin osiin kilpailutettiin kolme konsulttitoimistoa. Puitesopimusjärjestely mahdollistaa valittujen konsulttitoimistojen käytön kaikissa kaupungin organisaatioissa, kun kaupunkitilaohjetta laaditaan.

Kaupunkitilaohjeen laadintatyö aloitettiin haastattelemalla kaikki mukana olevat organisaatiot ja kokoamalla kaikki kaupungin suunnitteluohjeet projektin internetsivuille www.kaupunkitilaohje.hel.fi. Ohjeen laatimisen aikana kaikki ohjeet käydään yksityiskohtaisesti läpi ja kartoitetaan ohjeiden mahdolliset päällekkäisyydet, ristiriitaisuudet ja puutteet.

Valmisteluvaiheen aluksi pyrittiin kutsumaan ja sitouttamaan kaikki ohjetta käyttävät toimijat ja organisaatiot. Lisäksi pyydettiin kaupunkiympäristöön liittyvistä asioista mielipiteitä kaupunkilaisilta. Ohjeen laadinnan valmistelutyö vuonna 2014 on kaupungin eri virastojen kesken ollut avointa ja vuorovaikutteista. Osallistavia menetelmiä on käytetty laajasti, ja näin on tarkoitus toimia myös jatkossa ohjetta laadittaessa ja sitä päivitettäessä.

Keväällä 2014 järjestettiin useita työpajoja kaupungin eri hallintokuntien ja liikelaitosten käyttäjäryhmille sekä kaksi internetkyselyä. Lokakuussa 2014 pidettiin lisäksi työpaja päättäjille. Työpajoissa käsiteltiin Helsinki-ilmettä, kaikille yhteisen kaupunkitilaohjeen sisältökokonaisuutta ja käytettävyyttä sekä kaupunkitilan vetovoimaisuutta yrittäjyyden ja matkailun näkökulmista.

2.4 Käytössä olevia ohjeita

Helsingin kaupunkitilan suunnittelussa käytetään sekä valtakunnallisia että Helsingin kaupungin laatimia ohjeita. Kaupungin laatimat ohjeet täydentävät valtakunnallisia yleispiirteisiä ohjeita.

2.4.1 Valtakunnalliset ohjeet

Valtakunnallisia ohjeita on useista eri aihealueista. Myös EU:lla on omia ohjeitaan suunnitteluun ja rakentamiseen.

Valtakunnallisista laadullisista julkisten ulkotilojen ohjeista tärkein on Infrarakentamisen yleiset laatuvaatimukset (InfraRYL), joka sisältää kattavan laatuvaatimusjärjestelmän. InfraRYL valmistui vuosina 2008–2012, ja se on Suomessa ensimmäinen infra-alan yhdessä laatima kuvaus infrarakentamisen yleisistä laatuvaatimuksista. Se määrittää työn lopputuloksen rakennusteknisen laadun. Rakennusosalalla omaksutun tavan mukaan viittaamalla sopimusasiakirjoissa InfraRYLin yksilöityyn kohtaan saadaan sen määrätykset voimaan hankkeessa. InfraRYL määrittää hyvää rakennustapaa myös silloin, kun osapuolet ovat siitä eri mieltä.

InfraRYLin toiminnallisia vaatimuksia täydentävät mm. valtakunnalliset ohjeet yleisten alueiden esteettömyydestä.

Suomen Kuntatekniikan yhdistys ja Viherympäristöliitto ovat julkaisseet Katuympäristön suunnittelemaan. Oppaassa tuodaan esille merkittävimpien katu ympäristön elementtien, rakenteiden ja materiaalien yleisiä periaatteita sekä mitoitus-
toja.

2.4.2 Helsingin kaupungin ohjeet

Kokonaiskäsitys ja tietämys kaikkien ohjeiden olemassaolosta on ollut puutteellista. Ohjeet ovat eri hallintokunnissa, eikä ns. yhden luokun periaate toteudu. Hallintokuntien omat ohjeet ovat osin keskenään päällekkäisiä ja sisältävät paikoin ristiriitaisuuksia. Joistakin asioista puuttuu ohjeistus kokonaan. Ohjeet ovat myös eri tavoin dokumentoituja; osa on olemassa ainoastaan paperiversiona ja osa on sähköisessä muodossa.

Osa ohjeista on vanhentuneita ja päivittämisen tarpeessa. Kaupunkiympäristön käytön nopeastikin muuttuviin tarpeisiin ei aina ole saatavilla tietoa. Olemassa oleville ohjeille yhteistä on lisäksi niiden staattisuus, eli ne eivät ole päivitettävissä tarpeeksi nopeasti tarpeeseen nähden.

3. TAVOITTEET KAUPUNKITILAOHJEELLE

Kaupunkitilaohje on käsikirja suunnittelijoille, rakentajille, tilaajille ja ylläpitäjille sekä päättäjille. Ohjeen avulla kaupunki ohjaa kaupunkitilan, rakentamisen ja ylläpidon laatua ja yhtenäisyyttä. Tavoitteena on yhdessä sovitun Helsinki-ilmeen toteutuminen ja laadukas rakentaminen sekä kaupunkitilan käytettävyyden ohjeistus yritysälämän ja tapahtumien näkökulmista.

Ohje huomioi historialliset arvot ja mahdollistaa alueellisten erityispiirteiden säilymisen ja vahvistamisen. Ohje pyrkii myös vastaamaan kaupunkitilan käytön sekä elinkeinoelämän tuleviin tarpeisiin.

Ohjetta laaditaan ja päivitetään säännöllisesti ja vuorovaikutteisesti.

3.1 Yleiset tavoitteet

Kaupunki ohjaa julkisen kaupunkitilan, rakentamisen ja ylläpidon laatua ja yhtenäisyyttä sekä ekologisuutta. Ohjeen tavoitteena on lisätä resurssitehokkuutta ja kustannussäästöjä suunnittelussa, rakentamisessa ja ylläpidossa. Kaupunkitilaohje määrittelee konkreettisia valintoja sekä rakentamisen että ylläpidon ratkaisuille. Ohje kokoaa yhteen nykyisin Helsingissä käytettävät julkisen ulkotilan ohjeet ja täydentää niitä tarvittaessa. Lisäksi ohje kannustaa Helsingin kaupungin valtuustostrategian mukaisesti innovatiivisiin ja ympäristövastuullisiin ratkaisuihin uusissa hankinnoissa. Ohjeessa määritetään myös kaupungin väliaikaisen ilmeen reunaehdot muun muassa työmailla ja liikenteen ohjauksessa.

Kaupunkitilaohje määrittää tekijät, joilla Helsinki-ilme toteutuu. Kaupunkitilaohje luo Helsinki-ilmeelle konkretian esittämällä tarvittavat valinnat ja ratkaisut. Valmisteluvaiheessa Helsinki-ilmeelle luotiin alustava määrittely (ks. tarkemmin luku 4), jota ohjeen jatkovalmistelussa edelleen täsmennetään.

Ohje antaa mahdollisuuden toteuttaa kaupunkitilojen erityispiirteitä ja alueiden omaleimaisuutta ohjeen laatukriteerejä noudattaen.

Elinkeino-osaston kaupunkimarkkinointiyksikkö on käynnistänyt kuluvana vuonna koko kaupunkia koskevan markkinointistrategian ja Helsinki-brändin konseptointityön. Työ tehdään laajapohjaisesti yhdessä kaupungin eri virastojen ja muiden sidosryhmien kanssa. Kaupunkitilan ilme ja sen määrittely ovat tärkeä osa brändin konseptointia. Kaupunkitilaohjeen valmistelutyö ja saadut tulokset toimivat hyvänä lähtömateriaalina laajemmalle Helsinki-brändin luomiselle. Sekä kaupunkitilaohjeen laadintaa että Helsinki-brändin konseptointia viedään rinnakkain eteenpäin niin, että ne tukevat toisiaan.

Kaupunkitilaohje on helppokäyttöinen ja päivitettävä. Tärkeää on luoda yhteistyön toimintamalli virastojen, hallintokuntien ja liikelaitosten välille ohjeen laatimiseksi ja jatkossa myös sen päivittämiseksi. Ohjeen laadinnassa huomioidaan kaupunkitilan tuottamisessa ja ylläpidossa mukana olevat kaupungin virastot, liikelaitokset ja yksityiset yritykset sekä myös kaupunkitilasta vastaavat päättäjät. Ohjeessa kuvataan myös hallintokuntien vastuualueet esimerkiksi kaupunkitilan käyttöön liittyvissä asioissa.

Ohjeen teossa huomioidaan nykyiset kehityshankkeet. Parhaillaan Helsingissä on käynnissä mm. tietomallipohjaisen suunnittelun käyttöönotto vaihe, uusiomateriaaleihin ja materiaalitekniikkaan liittyvää tutkimusta sekä älykkään kaupungin kehityshankkeita.

Kaupunkitilaohje huomioi historialliset ja alueelliset erityispiirteet sekä arvoympäristöt. Tätä varten kartoitetaan ja analysoidaan nykyiset erityyppiset ja eri aikakausien kaupunkitilat. Kartoitus tehdään kaupunkitilaohjeen laatimistyön rinnalla.

3.2 Osatavoitteet

3.2.1 Kustannustehokkuus

Kustannustehokkuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä hankinta- ja elinkaarikustannusten hallintaa laatukriteerit huomioiden. Helsinki-ilmeeseen vaikuttavat ja hyväksi todetut tyyppiratkaisut otetaan käyttöön. Tavoitteena on vähentää päälekkäistä työtä ja suunnittelua.

Kaupungin organisaatioiden urakka- ja materiaalihankinnat nopeutuvat ja selkeytyvät, kun laatumäärittelyt ja Helsinki-ilme on kuvattu kaupunkitilaohjeessa. Määrittelyjen perusteluna ovat ympäristönäkökulmat sekä perusteet, jotka vaikuttavat hankintaan, rakentamiseen ja ylläpitoon. Kaupunki näyttäytyy yhtenä toimijana organisaatiosta riippumatta.

Varautuminen seuraavien vuosikymmenten aikana uusien alueiden rakentamiseen, väestömäärän kasvuun ja ilmaston muutokseen edellyttää, että etsitään ratkaisuja kasvavien rakentamisen ja ylläpidon kustannuksiin. Ohjeeseen valikoidaan yhdessä sovitut ja hyväksi todetut, Helsinkiin sopivat ratkaisut. Valintaperusteet ovat esimerkiksi ratkaisun ekologisuus, taloudellisuus, esteettisyys ja muotoilu-arvo. Valintaperusteet täsmennetään ohjeen laadintatyön jatkuessa.

Ajantasaiset ohjeet löytyvät yhdestä paikasta. Julkista ulkotilaa koskevien strategisten tavoitteiden kokoaminen ja yhteensovittaminen on tehokasta yhtenäisen ohjeistuksen avulla. Kaupunkitilaohje hyödyntää hallintokuntien ja liikelaitosten jo laatimia ohjeita kokoamalla ne yhteen. Uusia ohjeita laaditaan tarpeen mukaan.

3.2.2 Elinkeinoelämän menestyminen ja investointien houkuttelevuus

Kaupunkitilaohjeen noudattaminen luo julkiselle ulkotilalle uutta taloudellista ja sosiaalista arvoa. Kaupungin hyvä julkinen ulkotila toimii osana yritysten imagoa ja luo positiivista toimintaympäristöä yrityksille, mikä edistää näiden menestymistä Helsingissä ja tukee siten myös yritysten halukkuutta investoida toimintaansa. Laadukas kaupungin yhteinen ulkotila, jossa liikenneyhteydet ovat hyvät ja liikkuminen helppoa ja miellyttävää, on tutkimusten mukaan merkittävä tekijä myös silloin, kun uudet yritykset harkitsevat sijaintipaikasta ja yritykset pohtivat kiinteistökehitysinvestointien kannattavuutta.

Kaupungin strategia 2013–2016 painottaa huomioimaan suurten yritysten lisäksi myös pienyrityksyyden ja kaupungin sille antamat edellytykset. Hyvin suunniteltu, toteutettu ja ylläpidetty julkinen ympäristö edesauttaa yrittäjien toimimista. Helsingin kaupunki on käynnistänyt toimenpideohjelman kaupungin yritysmyönteisyyden ja työllisyyden lisäämiseksi sekä avaintoimialojen kasvuedellytysten vahvistamiseksi. Kaupunkitilaohje on konkreettinen toimenpide, joka vastaa näihin toimenpideohjelman osa-alueisiin. Ohje vastaa osaltaan myös yritysalueiden kehittämistavoitteisiin sekä Helsingin tunnettavuuteen, vetovoimaisuuteen ja saavutettavuuteen. Lisäksi kaupunkitilaohje on konkreettinen viesti muotoilusta avaintoimialana.

3.2.3 Ympäristöarvojen huomioon ottaminen

Kaupunkitilaohjeessa tulee Helsingin kaupungin strategisten sitoumusten ja ympäristöpolitiikan mukaisesti ottaa ympäristönäkökohdat huomioon, kun määritetään laatu- ja kustannustehokkuutta. Hankinnoissa tehdään resurssitehokkaita, luonnonvaroja säästäviä valintoja ja ratkaisuja sekä yritetään vähentää päästöjä ja energian kulutusta sekä kaupunkitilan rakentamisessa ja ylläpidossa syntyvää jätettä ja muita ympäristöhaittoja. Luonnonvarojen järkevää käyttöä on huomioida eri julkisen tilan elementtien elinkaarivaikutukset ja kustannukset, pitkäikäisyys sekä kierrätettävyyden. Lisäksi pyritään ottamaan huomioon kuljetusmatkojen ja logististen ratkaisujen vaikutus kokonaistaloudellisuuteen ja ympäristöystävällisyyteen, kun valitaan ratkaisuja.

Helsingin kaupungin valtuustostrategiaan kirjattu tavoitteen mukaan Helsinki on kansainvälisesti tunnettu kehittämis- ja kokeilu ympäristö uusille tuotteille ja palveluille. Internet-pohjaisten palveluiden kehittäminen kannustaa ja ohjaa toimijoita lisäämään materiaaleihin toimintaa tehostavaa, älykkyyttä ja tiedonkeruuta helpottavaa teknologiaa. Kaupunkitilaohjeen uudet ratkaisut ja elementit pyrkivät huomioimaan nämä seikat.

3.2.4 Ohjeen velvoittavuus

Laadittavan kaupunkitilaohjeen määrittämien suunnitteluohjeiden ja materiaalien käytön tulee olla velvoittavaa ja normaali käytäntö Helsingin kaupungin julkisessa ulkotilassa. Ohjeen noudattaminen on suositeltava myös Helsingin kaupungin puolijulkisissa ulkotiloissa ja muiden julkisten toimijoiden julkisissa ulkotiloissa.

4. HELSINKI-ILMEEN ALUSTAVA MÄÄRITTELY

Vuorovaikutteisesti saadut tulokset kysymykseen ”Mistä tunnistaa Helsingin?”, on tiivistetty sanoihin tunnistettava, linjakas, viimeistelty, aito, vakuuttava, hillitty, kestävä ja siisti. Tulevan ilmeen perustana on analyysi nykytilasta. Olemas-

sa olevia tunnistettavia piirteitä ja elementtejä vahvistetaan ja kehitetään. Laadittava kaupunkitilaohje konkretisoi tulokset Helsinki-ilmeeksi mm. käytettävissä ratkaisuissa, elementeissä, väreissä ja materiaaleissa.

4.1 Hyvä julkinen kaupunkitila

Kaupunkilaisten ja kaupungin eri toimijoiden näkemyksiä kaupunkitilasta ja nykyisistä ohjeistuksista käytiin läpi vuorovaikutteisissa työpajoissa. Keväällä 2014 järjestettyjen työpajojen teemat olivat Helsinki-ilme, vetovoimainen matkailukaupunki, rakentajien ja ylläpitäjien näkökulma sekä ohjeen selkeys ja käytettävyys. Lisäksi järjestettiin avoin internetkysely Helsinki-ilmeestä kaikille kaupunkilaisille. Kaupungin organisaatioille tehtiin kysely ohjeen sisältötarpeista ja käytettävyydestä. Syksyllä 2014 kaupungin päättäjät osallistettiin miettimään kaupungin ilmettä ja imagoa nyt ja tulevaisuudessa.

Työpajojen ja valmisteluprosessin kyselyvastausten perusteella seuraavat hyvän kaupunkitilan piirteet nousivat esiin toistuvasti:

- kaupungin nuorekkuus ja alustan tarjoaminen uusille urbaaneille tapahtumille ja ilmiöille
- hyvän muotoilun ja arkkitehtuurin edistäminen
- aukoiden ja torien monipuolinen aktiivisen käytön mahdollistaminen
- ammattitaitoinen suunnittelu ja rakentaminen, jossa suomalainen design näkyy
- erilaisten ja eri-ikäisten alueiden ominaispiirteiden huomioiminen
- viimeistelty materiaalien käyttö ja siisteys
- rakenteisiin integroitu tekniikka
- kalusteiden ja varusteiden tarkoituksenmukaisuus

- turvallinen ja toimiva valaistus
- kattava kävely-ympäristöjen opastus
- kulttuurin näkyminen monipuolisesti kaupunkitilassa ja kulttuurin helppo saavutettavuus

Kaupunkitilan piirteiden lisäksi työpajoissa esiin nousi usein joustava kaupunkitilan käyttö, tapahtumat ja kaupunkitilan väliaikainen käyttö. Myös yhteissuunnittelu ja kaupunkilaisten mukaanotto kaupunkiansa suunnittelemaan nousivat esiin. Ohjeen tulee olla vuorovaikutteinen niin kaupungin organisaatioiden kuin elinkeinoelämän ja asukkaiden kanssa koko sen laatimisensa ajan. Ohjeen päivittäminen suunnitellaan toteutettavaksi niin ikään vuorovaikutteisesti.

4.2 Helsinki-ilmeen osatekijät

Helsinki-ilmeen määrittely perustuu kaupunkitilaohjeen selvitysvaiheen vuorovaikutteiseen työskentelyyn hallintokuntien kanssa ja kaupunkilaisille tehtyyn kyselyyn.

Helsinki-ilme on seuraavanlainen:

- **Tunnistettava:** Kaupunkitilan elementit muodostavat yhtenäisen, tunnistettavan kokonaisuuden.
- **Hillitty:** Muotokieli on funktionaalinen eli toimiva ja tarkoituksenmukainen. Ylimääräisiä rakenneosia ei ole. Koristeellisuutta esiintyy vain historiallisilla alueilla.
- **Linjakas:** Vähistä elementeistä koostuva, selkeälinjainen, harmoninen. Rakennerratkaisut ovat yksinkertaisia ja eleettömiä sekä tarkoituksenmukaisia.
- **Viimeistelty:** viimeistellyn ilmeen luo mm. huolellinen toteutus, oikeat materiaalivalinnat ja materiaalien huoliteltu liittyminen toisiinsa.
- **Aito:** käytetään aitoja materiaaleja.
- **Vakuuttava:** rakenteet ovat käyttötarkoituksessaan kestäviä ja materiaalit ovat vakuuttavia.
- **Kestävä:** Elinkaareltaan kestävä ja kierrätettävä. Hankinnoissa on huomioitu kestävä kehitys ja ympäristöarvot.
- **Siisti:** materiaalit ja rakennerratkaisut ovat helposti ylläpidettäviä.

Edellä mainitut piirteet luovat pohjan Helsinki-ilmeelle. Tavoitteena on esteettinen, ergonominen ja kestävä laatu. Kohteiden korkeatasoisella suunnittelulla lisätään kaupungin mielenkiintoisuutta, persoonallisuutta tai monipuolisuutta.

Helsingin kaupunkitilaohjeen määrittämä Helsinki-ilme on **tunnistettavissa** kaupunkitilan elementeistä. Nämä määrittävät Helsinkiä ja korostavat pääkaupungin roolia, niitä korostetaan ja lisätään hallitusti. Yhtenä tyypillisenä esimerkkinä kaupungin rakentamisen koko historian aika-

na on ollut luonnonkiven (graniitin) käyttö muun muassa reunakivenä ja erilaisina päällysteinä.

Helsinki-ilmeen muodon ominaispiirteet **hillitty, linjakas ja viimeistelty** yhdessä määriteltyjen materiaalien, pintakäsittelyjen ja värien kanssa luovat yhtenäisen, tunnistettavan ilmeen ja rakentavat osaltaan selkeää ja hallittua kaupunkikuvaa. Helsingin kaupunkitilan rakenteiden muotoilussa tulee korostua toimivuus ja tarkoituksenmukaisuus. Kaupunkitilan mitoitus, materiaalit ja yksityiskohdat huomioivat käyttäjien tarpeet ja ohjaavat toimintaa, mutta samalla sallivat monipuolisen kaupunkikulttuurin ja kaupunkitilan intensiivisen käytön. Koristeellisuutta esiintyy vain historiallisissa rakenteissa ja kalusteissa ajan hengen mukaisesti.

Aitous on peruseriaatteena materiaalien käytössä; puun tulee näyttää puulta, betonin betonilta, luonnonkiven luonnonkiveltä. Materiaalien jäljittely ei kuulu Helsingin kaupunkikuvaan. Ekologisia kierrätysmateriaaleja, kuten komposiittimateriaaleja, voidaan käyttää, mutta niillä ei tulisi imitoida toista materiaalia. Muoveja ei käytetä materiaalina kuin poikkeustapauksissa ja tällöinkin lähinnä pienissä yksityiskohdissa.

Helsinki-ilme on **vakuuttava** sillä kaikissa materiaalivalinnoissa ja rakennerratkaisuissa tulee huomioida Helsingin ilmasto, joka on hyvin vaativa vaihtelevine vuodenaikoinen ja säineen, ja johon merellisyys tuo omat lisähaasteensa. Myös talven lumisuus voi vaihdella suurestikin vuosittain. Valittujen ratkaisujen tulee toimia molemmissa tapauksissa ja usein ääritapauksissa, joita ovat esim. liukkaus, tuulisuus ja jäätyminen. Sateisuus ja kovat kertasadannat tulevat lisääntymään, jolloin eroosio ja tulviminen on voimakasta.

Helsinki-ilmeen arvoihin kuuluu, että rakenteet ja materiaalit ovat elinkaareltaan pitkäikäisiä, kestäviä ja kierrätettäviä. **Kestävä** kehitys ja ympäristöarvot ovat ilmeen taustoittajia. Ilme pyrkii huomioimaan myös ilmastomuutoksen tuomat haasteet.

Siisteys on osa Helsingin julkisen kaupunkitilan visuaalista ilmettä. Tämä tulee huomioida kaikissa suunnittelu-, rakentamis- ja ylläpitoratkaisuissa. Tämä tarkoittaa, että ratkaisujen tulee mahdollistaa tarkoituksenmukainen hoito ja kunnossapito kaikilla kaupunkitilan osa-alueilla. Myös elinkaareltaan pitkäikäiset ratkaisut luovat ja edesauttavat siistin ja puhtaan kaupunkitilan syntymistä. Kaupunkitilan käyttäjillä on myös vastuu kaupunkinsa siisteydestä. Epäsiisteys ja

roskaisuus vähentävät merkittävästi Helsingin positiivista imagoa.

Kaikki kaupunkitilan toimijat ja käyttäjät ovat vastuussa Helsingin julkisen kaupunkitilan visuaalisesta ilmeestä ja kokonaisuudesta. Kaupungin eri virastot ja liikelaitokset, urakoitsijat, yritykset, yrittäjät, matkailijat ja asukkaat omilla toimillaan luovat ja täydentävät Helsinki-ilmeen yhdeksi kokonaisuudeksi.

5. JOHTOPÄÄTÖS JA EHDOTUKSET JATKOTOIMENPITEIKSI

Kaupunkitilaohje on sopimus yhteisestä tahtotilasta, joka valmistuttuaan toimii velvoittavana käsikirjana tilaajille, suunnittelijoille, toteuttajille, ylläpitäjille ja päättäjille. Lisäksi kaupunkilaiset saavat avoimesti tietoa, millaiseen laatutasoon Helsingin kaupunkimiljöössä ja suunnittelussa pyritään.

Ohjeen laadinnassa ja päivittämisessä tullaan käyttämään aktiivisesti vuorovaikuttavia menetelmiä ja huolehditaan, että ohjeen tekoon sitoutuneiden tahojen asiantuntemus on käytettävissä laadinnan edetessä.

5.1 Johtopäätökset

Työryhmän näkemyksen mukaan Helsingin kaupungin tulee jatkaa oman kaupunkitilaohjeen laatimista julkisessa käytössä oleville alueilleen.

Kaupunkitilaohje on sopimus yhteisestä tahtotilasta, joka valmistuttuaan toimii velvoittavana käsikirjana. Lisäksi kaupunkilaiset saavat avoimesti tietoa, millaiseen laatutasoon Helsingin kaupunkiympäristössä ja suunnittelussa pyritään.

Ohje toimii laadun ja yhtenäisten valintojen käsikirjana. Koko kaupungin ohjeisto kaupungin omistamille alueille vastaa Helsingin kaupungin strategisiin tavoitteisiin. Helsinki vahvistaa sen avulla positiivista ohjausvoimaansa julkisten alueiden laadun ja kustannusten hallinnassa. Kaupunki myös vahvistaa asemaansa muotoilun suurkaupunkina käyttämällä muotoilua kaupungin uudistamisessa ja palveluiden kehittämisessä.

Kaupunkitilaohje tuottaa kustannussäästöjä ja tehokkuutta suunnittelussa, rakentamisessa ja ylläpidossa sekä hankinnoissa. Ohje linjaa kaupunkitilaa koskevia ratkaisuja ja auttaa päätösten teossa. Se korvaa useita hajanaisia ja päällekkäisiä

käisiä ja osin jopa ristiriitaisia ohjeita ja tapoja toimia sekä kokoaa yhteen jo tehdyt ohjeet. Kaupunkitilaohje huomioi myös uudet tarpeet ja on päivitettävissä. Ohjeen laatiminen ja päivittäminen on vuorovaikutteista.

Kaupunkitilaohjeen osatavoitteet voidaan esittää tiivistettynä seuraavasti:

- Tunnistettava ja laadukas Helsinki -ilme vahvistuu.
- Kustannusten hallinta paranee.
- Toiminnan tehokkuus lisääntyy.
- Elinkeinojen menestymistä ja investointien houkuttelevuutta tuetaan.
- Ympäristöarvoja kunnioitetaan.
- Toimitaan käyttäjälähtöisesti.
- Avoin vuorovaikutus huomioidaan.
- Kaupunkitilan monipuolinen käyttö mahdollistetaan.
- Ohje on velvoittava.
- Ohje on helppokäyttöinen, uudet tarpeet huomioiva ja päivitettävä.
- Yhteistyö tiivistyy.

5.2 Kaupunkitilaohjetyöryhmän ehdotukset jatkotoimenpiteiksi

- Laaditaan vuoden 2014 valmisteluun pohjautuva kaupunkitilaohje vuosien 2015–16 aikana tiiviissä yhteistyössä Helsingin eri hallintokuntien ja liikelaitosten kanssa. Valmiin ohjeen käyttöönotosta päättää kaupunginhallitus johtajistokäsittelyn jälkeen alkuvuonna 2017.
- Kaupungin eri virastojen edustajista muodostuva kaupunkitilaohjetyöryhmä jatkaa toimintaansa ohjeen valmistelun ajan. Asiakokonaisuudet valmistellaan ohjausryhmässä ja ne esitellään vaiheittain työryhmälle hyväksyttäväksi.
- Elinkeinoelämän ja yrittäjien edustajia konsultoidaan ohjeen laatimistyön ja jatkossa myös sen päivittämisen aikana.
- Rakennusvirasto johtaa käytännön valmisteluprosessia ja tilaa tarvittavat työpanokset tarkoitusta varten kilpailutetuilta toimittajilta.
- Laadintatyössä olevien organisaatioiden tulee varautua oman hallinnonalansa olemassa olevien tai puuttuvien ohjeiden mahdollisiin lisä- ja muutostarpeisiin riittävällä resursoinnilla ohjeen laadintatyön aikana. Kaupunkitilaohjeen laadinta aiheuttaa kustannuksia, mutta ohjeen käyttöönotto ja noudattaminen maksavat alkuinvestoinnit takaisin.
- Kaupunkitilaohjeen laadintaan ja päivitykseen osoitetaan henkilöresurssi, joka koordinoi ohjeen ylläpitoa ja päivittämistä sekä ohjeesta tiedottamista.
- Kaupunkitilaohjeen valmistuttua perustetaan vakituinen hallintokuntien välinen kaupunkitilan asiantuntijaryhmä, jonka tehtävä on hyväksyä lisäykset ja muutokset kaupunkitilaohjeeseen.

kaupunkitilaohje.hel.fi

